

Хоменко С.В., студ.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

**СРЕДСТВА ВЫРАЖЕНИЯ КАТЕГОРИИ ОЦЕНКИ В
ИСПАНСКИХ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ТЕКСТАХ И ИХ
УКРАИНСКИХ ПЕРЕВОДАХ**

В статье произведен анализ средств выражения категории оценки на примере испанских художественных произведений и их украинских переводов. Отмечено сохранение образности и оценочного знака при переводе.

Ключевые слова: *оценка, категория, лексические средства, синтаксические средства, морфологические средства, коннотация, соответствие.*

Khomenko S., stud.,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

**Means of expressing evaluation in Spanish literature and its
Ukrainian translations**

In the article were analyzed means of expression of evaluation class on example of Spanish literary works and their Ukrainian translations. Preservation of the imagery and the evaluation character in translation is observed.

Key words: *evaluation, class, lexical means, syntactical means, morphological means, connotation, correspondence.*

УДК 821.161.2

Циганок О., к.філол.н., докторант,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

**ПРО НАУКУ ПИСАННЯ ЛИСТІВ У XVII–XVIII СТ.
У КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКІЙ АКАДЕМІЇ:**

У статті підтверджено необхідність дослідження науки листування, яка викладалася у Києво-Могилянській академії у XVII–XVIII ст. На думку автора публікації, це – дефініція поняття та етимологія слова "лист", аналіз його структури, визначення достоїнств і вад, які є роди листів, які типи (види, підвиди) відносяться до кожного роду. Для реконструкції давньої української теорії епістолографії важливо дослідити усі збережені курси риторики, вибрати з них і проаналізувати трактати чи глави про листи.

Ключові слова: *листи, риторика, Києво-Могилянська академія.*

Листи в давню добу мали особливий статус. Поряд із листуванням приватного характеру, у формі листа писалися літературні твори, наукові трактати і навіть документи. Мистецтву епістолографії навчали, у ньому вправлялися. Існували спеціальні підручники, а також збірки листів-взірців ледь не на всі випадки життя.

У Києво-Могилянській академії правила листування переважно викладали у середніх класах, у курсах словесності: поетики або (частіше) риторики, бо віршові та прозові листи-послання розглядалися як малі промови. Подекуди відомості про науку складання листів подавали вже наприкінці останнього із молодших класів – у синтаксими. Наприклад, у збірці вправ та завдань початку XVIII ст. натрапляємо на "Brevis doctrina de epistolis roxolanae juventuti tradita in syntaxi anno Domini 1707 mense Aprili die 25" [Коротка наука про листи, викладена роксолянській молоді у синтаксими року Божого 1707 місяця квітня 25 дня] [Петров 1896, 233].

Дослідження науки складання листів, яка викладалася у Києво-Могилянській академії, лише розпочинається. У всякому випадку, ми не можемо назвати жодної, навіть підготовчої, праці на цю тему. Віталій Маслюк у монографії про українські поетики та риторики XVII – першої половини XVIII ст. [Маслюк 1983] про теорію листування навіть не згадує.

На сьогодні єдиним джерелом знань широкого наукового загалу про давню українську теорію епістолографії є риторика Феофана Прокоповича, у якій шоста книга присвячена методу писання історії і листам [Прокопович 1979, 337–366]. Риторика 1706 р. перекладена українською мовою, а інші залишаються в рукописах і фактично не досліджуються. Прийнято вважати, що риторика Феофана Прокоповича мала значний вплив на наступні курси словесності Києво-Могилянської академії. Щодо теорії листування, потрібні подальші дослідження. Поки що, виходячи з наукового опису курсів риторики Києво-Могилянської академії, який здійснив Володимир Литвинов, можна сказати, що тільки у хронологічно більш ранній риторичі Ігнатія Мишталського "Rostra Tulliana..." [Туллієва ростра...] (1701/1702 навч. р.) історію і листи об'єднано, як у Прокоповича [Стратій, Литвинов, Андрушко 1982, 46]. У інших кийських курсах ці дві галузі творчості розмежовуються. Наприклад, у риторичі Сильвестра Кулябки 1734 р. про історію йдеться у 4 розділі п'ятої книги [Libri 1734, 169–171], а про листи – у 7 розділі першої книги [Libri 1734, 126–134].

У науковому описі курсів риторики Володимира Литвинова бачимо окремі розділи, підрозділи чи просто фрагменти про науку написання листів у двадцяти трьох із дев'яносто шести збережених риторик Києво-Могилянської академії: від найбільш ранніх курсів до трактатів 70-років XVIII ст. [Стратій, Литвинов, Андрушко 1982]. У рукописі невідомого автора "Три трактати: 1. Про хрію. 2. Про поезію. 3. Про листи" (1686/1687р.) листам відводиться більше місця, ніж усій теорії віршування разом узятій. Поетика на глави не ділиться, а от трактат про листування складається із трьох глав [Стратій, Литвинов, Андрушко 1982, 16–17]. Іларіон Ярошевицький, автор курсу "Cedrus Apollinis..." [Кедр Аполлона...], який читався у класі поетики (1702/1703) р.), подає відомості з епістолографії на 69 аркушах, з поетики – на 87 аркушах, початкові відомості з риторики – на 47 арк. [Стратій, Литвинов, Андрушко 1982, 49]. Усе це вказує на вагоме місце науки листування в системі тогочасної освіти, що ніяк не відповідає стану дослідження цієї дисципліни в наш час.

Виклад епістолографії кожного давнього автора мав свою структуру. Наприклад, трактат про листи Іларіона Ярошевицького складався з таких підрозділів: 1. Про листи, у витонченому стилі писані; 2. Пропонуються заголовки листів до царя московського; 3. Розглядаються почуття, які використовуються в різних листах; 4. Про листи, що відносяться до урочистого роду; 5. Розглядаються різні почуття; 6. Про листи дорадчого роду; 7. Решта почуттів, які відносяться до листів – запрошень; 8. Про судовий рід; 9. Про листи різного роду [Стратій, Литвинов, Андрушко 1982, 49–50].

Вважаємо, що при вивченні теорії листування у Києво-Могилянській академії слід у першу чергу розглянути таке коло питань:

1. Що таке лист, від чого походить назва, які завдання листа?
Феофан

Прокопович дає визначення листа як розмови відсутнього з відсутнім за допомогою письма, а не голосу. Учений виводить етимологію терміну від старогрецького слова "επιστελλω" [посилати]. Завдання листа він вбачає, услід за Цицероном ("До близьких", кн. II, лист 4-й), в тому, щоб повідомити відсутніх про те, що важливо їм знати про вас чи про них самих [Прокопович 1979, 354]. Такої ж думки Сильвестр Кулябка [Libri 1734, 127]. Необхідно з'ясувати, як трактують ці питання інші київські теоретики красномовства: чи існувала єдина точка зору, чи думки розходилися.

2. Яка структура (які частини) листа? Поки що можемо сказати, що викладач красномовства Києво-Могилянської академії Тихін Александрович, посилаючись на риторику Сильвестра Кулябки третього року викладання, виділяє шість частин листа: *salutatio, exordium, narratio, conclusio, valedictio et inscriptio* [привітання, вступ, розповідь, завершення, прощання і підпис] [Summulae 1737, 38; Libri 1734, 127]. Про обов'язкові частини листа пише також автор риторики "Cytheron bivertex..." [Кіферон із двома вершинами...] (1694/95 навч. р.) [Стратій, Литвинов, Андрушко 1982, 23].

3. Які достоїнства і вади листа? Сильвестр Кулябка визначає такі найбільші достоїнства: стислість і ясність [Libri 1734, 128]. Феофан Прокопович називає основними помилками при написанні листів брак знань, про що треба писати на ту чи іншу тему, а також незнання стилю та характеру висловлювання [Прокопович 1979, 354].

4. Які існують роди листів? Іларіон Ярошевицький виділяє такі самі роди листів, як і промов: урочистий рід, дорадчий та судовий [Стратій, Литвинов, Андрушко 1982, 50]. Такої самої думки Феофан Прокопович [Прокопович 1979, 356], автор анонімної риторики 1719/1720 навч. р. [Стратій, Литвинов, Андрушко 1982, 71], Степан Калиновський [Стратій, Литвинов, Андрушко 1982, 80], Сильвестр Кулябка [Libri 1734, 129–132] і Тихін Александрович [Summulae 1737, 38]. На основі вищесказаного складається враження, що переважна більшість, якщо не всі київські теоретики поезії, у цьому питанні одностайні.

5. Які листи відносяться до якого роду? До листів показового типу у риторичі Феофана Прокоповича відносяться три типи: листи-повідомлення, сповіщальні та жартівливі листи [Прокопович 1979, 361–363]. Сильвестр Кулябка пише про п'ять різновидів листів показового типу: листи-повідомлення, хвалебні, вітальні, подячні й веселі або жартівливі листи [Libri 1734, 129–130]. Тихін Александрович виділяє чотири типи листів показового типу: листи-повідомлення або розповідні, хвалебні, подячні, веселі або жартівливі листи [Summulae 1737, 38]. До дорадчих листів Феофан Прокопович відносить п'ять видів [Прокопович 1979, 356–359], а Сильвестр Кулябка та Тихін Александрович – сім видів: листи-переконування, віраджування, заохочування, втішання, прохання, доручення та рекомендації [Libri 1734, 130–132; Summulae 1737, 38]. Листи судового роду Феофан Прокопович, Сильвестр Кулябка та Тихін Александрович одностайно ділять на звинувачувальні та виправдовувальні [Прокопович 1979, 359–

361; Libri 1734, 132; Summulae 1737, 38]. Цікаво, що Феофан Прокопович спочатку розглядає листи дорадчого роду, а двоє інших згаданих вище стовпів українського красномовства на перше місце ставлять показовий рід листів.

Щодо видів листів, то деякі автори риторик говорять лише про окремі з них (можливо, ті, які вважають важливими). Анонімна риторика без назви XVII ст. аналізує способи написання лише політичних листів [Стратій, Литвинов, Андрушко 1982, 33]. У рукописі невідомого автора "Три трактати: 1. Про хрію. 2. Про поезію. 3. Про листи" (1686/1687 навч. р.) йдеться про алегоричний лист і його види [Стратій, Литвинов, Андрушко 1982, 17]. Феофан Трохимович у поетиці "Via" [Шлях] (1729) говорить про важливі листи [Стратій, Литвинов, Андрушко 1982, 83]. Автор риторики "Cutheron bivertex" [Кіферон із двома вершинами] (1694/1695 навч. р.) знайомить із тайнописом [Стратій, Литвинов, Андрушко 1982, 23].

6. Стиль листів.

7. Формули (готові мовні звороти) для листів. Такі готові "кусочки", латинські та польські фрагменти, які можна використовувати у різних типах листів, подає, наприклад, Іларіон Ярошевицький [Impetus ad ... epistolas] [Стратій, Литвинов, Андрушко 1982, 49–50]. Сильвестр Кулябка також подає такі готові мовні звороти: для подяки, заохочення, щоб частіше писав, прохання чогось, переривання довгого листа, завершення листа, тощо [Libri 1734, 133–134].

8. Зразки листів. Взірцем для багатьох поколінь освічених людей були листи-послання римських письменників – Цицерона, Горація, Сенеки, Плінія Молодшого, тощо. Феофан Прокопович рекомендує наслідувати також послання св. Павла та інших апостолів, листи Василя Великого й Григорія Назіанзіна [Прокопович 1979, 355]. Крім того, говорить автор риторики, ніщо не перешкоджає, щоб ми читали ще листи видатних сучасних діячів. У Сильвестра Кулябки взірців листів немає, у деяких інших курсах вони наводяться.

Для реконструкції давньої української Е епістолографії треба дослідити усі збережені курси словесності, де йдеться про листи. Саме це дозволить дослідити, хто з авторів українських поетик та риторик найповніше висвітлив тогочасну теорію листування, хто вніс вагомий вклад у її розбудову. Чи був це Феофан Прокопович, мають з'ясувати майбутні дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Маслюк В. П.* Латиномовні поетики і риторики XVII – першої половини XVIII ст. і їх роль у розвитку теорії літератури на Україні / Віталій Маслюк. – К. : Наукова думка, 1983. – 232 с.
2. *Петров Н.И.* Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве / Николай Иванович Петров. – Вып. 2. – М., 1896. – 294 с.
3. *Прокопович Ф.* Про риторичне мистецтво / Феофан Прокопович // Прокопович Ф. Філософські твори. – К. : Наукова думка, 1979. – Т. 1. – С. 103–507.
4. *Стратий Я.М., Литвинов В.Д., Андрушко В.А.* Описание курсов философии и риторики профессоров Киево-Могилянской академии. – К. : Наукова думка, 1982. – С. 11– 151.
5. *Libri V de arte rhetorica ... 1734 ...* – Нац. бібліотека України ім. В. І. Вернадського, IP, шифр 689 /483С. – Арк. 114–211.
6. *Summulae praesertionum rhetoriarum ... 1737 ...* – Там само. – Шифр 325/п99. – Арк. 1–122.

Стаття надійшла до редакції 16.04.2013

Циганок О., к.філол.н., докторант,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

О НАУКЕ НАПИСАНИЯ ПИСЕМ В XVII-XVIII В. В КИЕВО-МОГИЛЯНСКОЙ АКАДЕМИИ

В статье указывается на необходимость исследования науки написания писем, которая преподавалась в Киево-Могилянской академии в XVII–XVIII вв. По мнению автора публикации, это дефиниция понятия и этимология слова "письмо", анализ его структуры, определение достоинств и недостатков, какие есть роды писем, какие типы (виды, подвиды) относятся к каждому роду. Для реконструкции древней украинской теории эпистографии важно исследовать все сохранившиеся курсы риторики, выбрать из них и проанализировать трактаты или главы о письмах.

Ключевые слова: *письма, риторика, Киево-Могилянская академия.*

Tsyganok O., PhD, Doctoral Candidate
Taras Shevchenko National University of Kyiv

ON ARS EPISTOLANDI IN 17th -18th CENTURIES IN KYIV- MOHYLA ACADEMY: A PROBLEM STATEMENT

The article identifies the need to the study art of writing letters, taught at the Kyiv-Mohyla Academy in the 17th -18th centuries. The range of issues, which should be studied first, is determined. In author's opinion, these are

the notion's definition and etymology of the word "letter", analysis of its structure, identification of strengths and weaknesses, genres of letters, types (species, subspecies) which are attributed to each genre. It is important for the reconstruction of the ancient Ukrainian theory of epistolography to explore all the extant courses of rhetoric, choose and analyze treatises or chapters on the letters.

Keywords: letters, rhetoric, Kyiv-Mohyla Academy.

УДК 81'255.4'38=134.2=161.2

Циркунова І.В., асп.,

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

МОВНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІРОНІЇ ЇХ ВІДТВОРЕННЯ В ІСПАНСЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

У статті розглядаються засоби реалізації іронії на різних рівнях, а також принципи створення іронічного ефекту. На матеріалі творів іспаномовних авторів та їх українських перекладів проаналізовано засоби відтворення іронії, виявлено основні закономірності та проблеми перекладу іронічних висловлювань.

Ключові слова: іронія, іронічний ефект, засоби відтворення іронії, принципи створення іронічного ефекту.

Існує достатньо праць присвячених іронії, її використанню, функціонуванню, а також засобам вираження, тощо. Зокрема серед останніх варто назвати дисертації С.І. Походні, Т.І. Балашова, Т.Є. Некряч, на матеріалі англійської мови, М.Є. Лазарева, на матеріалі норвезької мови, Є.В. Мартянова., на матеріалі німецької та інші. Тим не менш, тема іронії ще не вичерпана, до того ж, як нам відомо, ця тема не розглядалася в розрізі іспансько-українського перекладу

Як відомо, іронія може виражатися на різних рівнях тексту: лексичному, граматичному, синтаксичному. Як правило, кожен з цих рівнів аналізується окремо, однак, реальність художнього тексту говорить про контамінацію й певну єдність усіх мовних рівнів. Отже, не можна обмежуватися лише лексичною формою, вживанням слова чи словосполучення для створення іронічного ефекту, оскільки, як зазначає С.І. Походня, іронія існує у формі висловлювань, синтаксична структура яких відіграє не менш важливу роль [С.И. Походня 1989: 58–59].